

LIBRIS

We know
book

**Centrul Internațional de Studii
asupra Comunismului**

REZISTENȚA PRIN RUGĂCIUNE

**Călugări și preoți
romano-catolici
în închisorile comuniste**

Interviuri de **Aurora Sasu**

Editor și aparat critic
Andrea Dobeș

editura fundației
Academia Civică
2023

CUPRINS

PREFAȚĂ.....	7
Petru ALBERT.....	23
Ioan (Iancu) BALTHEISER.....	34
Petru BĂCĂOANU.....	60
Eugeniu BLĂJUȚ.....	74
Béla (Adalbert) BOROS.....	103
Iosif BUDĂU.....	121
Sora CLEMENTINA.....	151
Anton DĂMOC.....	158
Petru DÂNCĂ.....	182
Anton DEMETER.....	204
Alois DONEA.....	240
Ioan GHERGHINA.....	259
Andrei GHERGUȚ.....	269
Eugeniu GHIUZAN.....	288
Iosif GUNCIU.....	308
Petru MARTINESCU.....	341
Petru MĂRȚ.....	362
Gheorghe PĂTRAȘCU.....	374
Ioan PARȚAC.....	416
Iosif SABĂU.....	459
Iosif SIMON.....	475
ADDENDA.....	501
Vasile UNGUREANU.....	503
Ioan ZAPODEANU.....	533
ANEXE.....	545

PETRU ALBERT

Preot-călugăr franciscan (Ordinul Fraților Minori Conventuali - OFMConv). Născut la 16 februarie 1919, în comuna Pildești (județul Roman). A fost arestat la 17 iunie 1961 și condamnat de Tribunalul Militar București, prin Sentința nr. 46/1963, la 7 ani închisoare corecțională pentru „uneltire contra ordinii sociale”. A trecut prin arestul Securității Bacău, Jilava (14 martie 1964), Giurgeni (5 aprilie 1964) și Ostrov (3 iulie 1964). A fost eliberat la 31 iulie 1964, în urma Decretului de grațiere nr. 411/1964. A decedat la 14 iulie 2012. (Arhiva de Istorie Orală a Centrului Internațional de Studii asupra Comunismului din cadrul Memorialului Sighet – în continuare AIOCIMS, Fond Aurora Sasu, interviu nr. 1315; Arhiva Centrului Internațional de Studii Asupra Comunismului – în continuare ACISAC, proiect Recensământul Populației Concentraționare din România. 1945-1989 – în continuare RPC – , nr. inv. 447).

Petru Albert: Sunt preotul Petru Albert, născut în satul Pildești, în apropierea Romanului. Am terminat șase clase primare în satul natal, după aceea am urmat cursurile Seminarului Mic Franciscan la Hălăucești, județul Roman¹. Am făcut noviciatul la Săbăoani², iar

¹ A intrat la Seminarul din Hălăucești la 9 septembrie 1939. (Iosif Diac, coord., *Franciscani în zeghe. Auto/biografii și alte texte*, ediția a II-a, revizuită, Roman, Editura Serafica, 2015, p. 17).

studiile de Teologie la Luizi-Călugăra³. Simultan, am dat examene la Liceul „Ferdinand” din Bacău, pentru ca să ne fie studiile aprobate de stat, să pot da Bacalaureatul.

În toamna lui 1949, am dat examen de admitere și am intrat la Facultatea de Litere din Iași, Secția Franceză. În anul următor, în toamna lui '50, am fost transferați la Universitatea din București, deoarece în Iași se desființase secția, și așa am terminat Facultatea de Filologie Modernă, Secția Franceză, în vara lui 1953. După această dată, am funcționat ca preot la Parohia Catolică din Iași⁴. Fusesem numit, în urma examenului de stat de la București, profesor de limba franceză la Liceul „Roman Vodă” din Roman, însă am renunțat, am preferat să-mi continui activitatea preotească.

În 1961, 17 iulie, am fost arestat și ținut în anchetă timp de doi ani de zile la Securitatea din Bacău.

Aurora Sasu: Părinte, aș vrea să ne întoarcem, cu o întrebare, din timpul studenției dumneavoastră: colegii de facultate știau că sunteți călugăr franciscan și preot, bănuiau ceva?

P.A.: Bănuiau, pentru că aveam o atitudine mai mult preotească decât civilă. Însă au fost foarte discreți și n-au spus nimica.

A.S.: Acolo erau, totuși, studenți de elită, la Limbi Străine, în vremea aceea.

P.A.: Erau.

A.S.: Securitatea nu v-a cunoscut activitatea sau formația?

² A făcut noviciatul între 1939 și 1940. La 8 august 1940 a depus profesiunea solemnă temporară, iar la 15 august 1946 profesiunea solemnă la Luizi-Călugăra. (*Ibidem*).

³ Cursurile Seminarului Teologic de la Luizi-Călugăra le-a urmat între 1944 și 1948. (*Ibidem*).

⁴ Între 30 iulie 1953 și 18 octombrie 1955 a fost vicar-econom la parohia catolică din Iași. (*Ibidem*).

P.A.: Securitatea a cunoscut, m-a urmărit și la domiciliu, unde dormeam, la o casă particulară, m-a urmărit și la Facultate. Această urmărire a cunoscut-o bibliotecara de la Secția Franceză. Însă nu s-a atins Securitatea de mine, fiindcă prin mine voia să cunoască alte secrete din activitatea preoților franciscani sau a Bisericii Catolice.

A.S.: Și de ce spuneți că bibliotecara a cunoscut asta?

P.A.: Ea a știut, că ei i s-a spus: „E un preot deghizat și ascuns aici, în Secția Franceză, știi care-i acela?” Ea a tăcut și mi-a spus numai când am terminat Facultatea.

A.S.: Și niciodată nu ați simțit sau nu ați văzut pe cineva?

P.A.: N-am simțit că sunt urmărit la Facultate, în schimb am simțit că eram urmărit la domiciliu. Doi securiști m-au păzit încontinuu, au pierdut vremea, au fost plătiți degeaba și, ca să comunice unul cu altul, făceau semne din pălărie, că ridicau pălăria sau o puneau în cap, ca să comunice că vin sau că pleacă.

A.S.: Deci, după această paranteză, să ne întoarcem la data în care ați făcut dumneavoastră cunoștință cu Securitatea.

P.A.: Da. Am funcționat ca preot la Iași și, din 1950 până în 1961, iarna, am funcționat ca preot în pastorație⁵.

În 1961, iunie, am fost chemat la Primăria din Hălăucești și de-acolo m-au arestat. Am stat în ancheta Securității doi ani de zile, la Bacău.

⁵ Între 18 octombrie 1955 – 1 septembrie 1959 a fost vicar la Moinești; între 1 septembrie 1959 – 1 noiembrie 1960 paroh la Nisiporești; între 1 noiembrie 1960 – 21 iunie, vicar parohial la Hălăucești. (*Ibidem*).

În timpul anchetei, puneau sute de întrebări, arestau zeci de oameni pe care îi obligau să facă declarații mincinoase împotriva mea. Însă, poate din temperament, nu prea m-a durut această detenție și îl ironizam mereu pe anchetator. În momentul în care m-a întrebat odată ce cunosc eu din cadrul spovezii în legătură cu alegerile care se făcuseră, le-am spus: „Acuma mă duceți la camera de tortură și mă-mpușcați”. El a mișcat piciorul, a chemat un colonel și a spus: „Mă, ăsta cere ca să-l împușcăm”. Au zâmbit, însă au continuat cu farsele lor.

A.S.: Și ce voiau, părinte, să afle de la dumneavoastră?

P.A.: Nu voiau să afle nimic, că n-aveau nimic de aflat. Atâta voiau: ca să nu ne desființeze provincia franciscană din Moldova în mod legal, doar prin suprimarea faptică. Nu le convenea să dea o lege împotriva noastră, fiindcă s-ar fi auzit peste graniță și n-ar fi fost spre cinstea lor. În schimb, faptic, au vrut să ne suprimе. Și au fost arestați în urma mea alți 11 preoți franciscani, dar și laici, cum a fost domnul Edgar Papu⁶, Radu Hâncu⁷,

⁶ **Edgar Pappu** (1908-1993), eseist și critic literar, arestat la 16 decembrie 1961, a fost condamnat la 4 ani închisoare corecțională pentru „uneltire contra ordinii sociale”, întrucât „a desfășurat activitate dușmănoasă împotriva regimului de democrație populară”. Încarcerat în penitenciarele Bacău, Jilava (14 martie 1964) și Gherla (26 martie 1964), a fost eliberat la 23 iunie 1964, în urma Decretului de grațiere nr. 310. (ACISAC, proiect RPC, nr. inv. 53164).

⁷ **Radu Hâncu**, născut la 1 mai 1926, arheolog. A fost arestat la 3 octombrie 1961 și condamnat la 5 ani închisoare corecțională, pentru „uneltire contra ordinii sociale”. Încarcerat la penitenciarele Bacău (3 octombrie 1961), Galați (13 martie 1964) și Ostrov (27 martie 1964), a fost eliberat la 29 iulie 1964, în urma Decretului de grațiere nr. 411/1964. (*Ibidem*, nr. inv. 32744). Conform mărturiei părintelui Iosif Budău, Radu Hâncu s-ar fi transformat „într-un mare turnător făcând jocul Securității, acuzând la proces de știute și neștiute pe fiecare dintre noi, crezând că astfel va scăpa necondamnat. Însă nu a fost așa,

un domn, inginer sau subinginer, Hașdeu⁸, un descendent al lui Bogdan Petriceicu-Hașdeu, și câteva persoane feminine. Și lui Radu Hâncu i-au spus clar: „Dom’le, noi n-avem nevoie de tine, că dumneata ești om de cultură, ești asistent la Facultatea de Filologie Clasică. Noi avem nevoie de dumneata să ne dai o mână de ajutor ca să compromitem preoții aceștia”. Și-aveau o plăcere deosebită securității ca să ne-aducă acuze cât privește viața noastră celibatară.

A.S.: Părinte, violenți nu au fost?

P.A.: Ba da. M-au amenințat că mă vor lega, scoțând unelte de tortură - niște funii, niște bucăți de cablu electric -, cu care, într-o noapte, m-au bătut încât m-au făcut negru la spate. După vreo cinci-zece lovituri, n-am mai simțit nimica, decât oarecare căldură în partea unde mă loveau. A doua zi, fiind împreună cu un alt coleg la camera de igienă, ăla, speriat, mi-a spus: „Dar de unde ești așa de negru?” „Păi m-au bătut azi-noapte”. Am suportat ușor această suferință. Mai dure au fost torturile de ordin moral, că mă obligau să declar ceea ce nu era drept. Însă am avut forța de a face mereu ironii. Și când m-a anchetat la Bacău, la finele acestei perioade, a întrebat un ofițer, un colonel venit de la București: „Asta se comportă mereu așa la anchetă?” Căpitanul care m-a anchetat a răspuns: „De doi ani de zile face așa”.

Cu o seară, înainte de a mă duce la proces, m-au scos la anchetă pe la ora 11-12 noaptea și mi-au zis: „Fii

pentru că l-am întâlnit apoi la Salcia, unde era scris pe toate geamurile murdare: *Radu, trădătorul!*” (Franciscani în zeghe..., p. 57).

⁸ **Nicolae Hașdeu**, născut la 30 ianuarie 1922, inginer. A fost arestat la 4 septembrie 1961 și condamnat la 4 ani închisoare corecțională, pentru „uneltire contra ordinii sociale”. Încarcerat în penitenciarele Bacău, Jilava (28 iunie 1963), Gherla (17 iulie 1963), Dej (29 august 1963), Gherla (9 octombrie 1963), a fost eliberat la 14 aprilie 1964, în urma Decretului de grațiere nr. 176/1964. (ACISAC, proiect RPC, nr. inv. 32029).

atent, mâine intri în proces! Să lași ironiile, că dacă tu continui cu ironii, te judecăm în lipsă. Și să-ți recunoști greșelile!” Eu am întrebat: „Ce greșeli am făcut, dom’le?” Mi-a spus: „Păi n-ai zis că vin americanii?” „Lucrul ăsta zice tot poporul. De aceea, aduceți tot poporul în boxă, alături de mine”. „A, păi dumneata ești om cult. Dumneata nu trebuie să spui așa. Poporului i se îngăduie, dar tu ești om cult, nu trebuia să zici că vin americanii”. În realitate, în actul de condamnare scrie așa: „Acest preot a preconizat răsturnarea guvernului în țară și venirea la conducerea țării a unor vârfuri ale catolicismului”.

În timpul procesului îmi puneau întrebări, iar eu răspundeam. Printre altele, a intervenit și acest răspuns al meu. Radu Hâncu, care era cu mine în proces, a afirmat că eu l-am îndemnat să fure trenul de pe șină. Ce se întâmplase? Fiind la facultate, el luase o carte de la documentare și m-a trimis pe mine s-o restitui. Lui îi era teamă să o restituie, fiindcă întârziase. Și i-am zis: „Dă cartea înapoi, că de la ăștia poți să furi și trenu’ de pe șină”. El, la anchetă, a declarat acest lucru. Și atunci mă întreabă procurorul: „E adevărat că l-ai îndemnat să fure trenul de pe șină?” „Nu trenul”. „Da’ ce?” „Numa’ locomotiva”. Securiștii râdeau. Și m-a întrebat anchetatoru’: „Da’ ce însemnează asta?” „Asta a fost numai o hiperbolă”.

A.S.: Să rămânem puțin la proces. Deci, procesul s-a pronunțat atunci?

P.A.: S-a pronunțat. După aceea a fost un recurs. La recurs mi-a scăzut pedeapsa de la 12 ani la 7 ani și pentru că am deținut cărți interzise⁹. Și de la Bacău am fost transportat în Balta Brăilei. Am fost purtat de ici-colo.

Cât mă privește, prea mult nu am simțit această suferință a închisorii decât în momentul în care, pentru ca să aflu informații, să aibă material de a-și justifica acuzele,

⁹ Pentru textul Sentinței, a se vedea *Franciscani în zeghe...*, pp. 18-19.

mi-au arestat tata, mama, fratele, sora¹⁰, cumnata. Fratele meu era mire; l-au intimidat pe tatăl meu, care era în vârstă, pe mama mea la fel. Acela a fost un moment de grea încercare, în care am simțit, cum spune diftongul popular, că „mi se face părul măciucă”. Realmente, am simțit atunci că părul mi s-a înțepenit și mi s-a ridicat în sus.

A.S.: Și cum ați aflat? Când ați aflat că sunt arestați?

P.A.: Păi m-au confruntat cu ei. Eu, cu ochii la perete, ei, cu ochii la perete. Eu îi recunoșteam după glas.

A.S.: Asta unde s-a întâmplat?

P.A.: La Bacău... La Securitatea din Bacău.

În '64, înainte de a ne elibera, Securitatea i-a chemat pe fiecare dintre deținuți și căuta să-i determine să devină informatori în libertatea pe care aveau s-o redobândească. M-au chemat și m-au întrebat ce fac eu pentru Ministerul de Interne. Dar, în prealabil, ei au zis așa: „Statul român, regimul nostru este întărit, nu se mai teme de voi și vă lăsăm liberi să vă duceți la locurile de unde ați fost luați”. Spunându-mi ca să fac servicii Ministerului de Interne, i-am răspuns: „Eu mă duc acolo de unde am fost luat, la locul meu de muncă. Mă duc să predic, să spovedesc, să fac apostolat. Iar munca asta, a Securității, o faceți dumneavoastră”. A încheiat repede

¹⁰ Elisabeta I. Albert, sora părintelui, rememora cu referire la arestări: „Într-o duminică din octombrie 1961 după ce am participat la Sfânta Liturghie plecând de la biserică spre casă, împreună cu mama mea, în drum spre casă am fost luată de lângă mama și arestată de organele securității; aceștia m-au dus cu mașina lor la securitatea din Roman. (...) M-au ținut la Roman de pe la ora 12 până seara când se înnoptase, am fost dusă la Bacău la securitate. Știind că familia (tata, mama și fratele meu Francisc) a fost arestată și cercetată înainte de mine și că a avut de îndurat, m-au prevenit dinainte ce se petrece la securitate. (...) M-au ținut la anchetă circa 10 zile. (...) Până la urmă mi-au dat drumul să plec acasă”. (*Ibidem*, pp. 24-25).

procesul verbal, m-a lăsat plec și, după o săptămână-două ne-a eliberat, în iunie 1964.

A.S.: Părinte, înainte de a trece mai departe, pentru că e de vorbit și despre ce a însemnat libertatea comunistă, aș vrea să vă întreb despre acești anchetatori ai dumneavoastră. Ei erau numai anchetatori sau erau și bătăuși când era cazul?

P.A.: Acești anchetatori își făceau meseria. Se rutinaseră în a fi cruzi, în a chinui fie cu întrebări, fie cu amenințări. Însă, din când în când, nu puteau ascunde că sunt oameni. Oboseau să facă anchetă și reveneau la o discuție obișnuită ca între oameni.

A.S.: Deci se amuzau.

P.A.: Da. Iar dacă simțeau că vine cineva în control, iarăși făceau pe furioșii, pe severii, pe amenințătorii.

A.S.: Părinte, de unde proveneau?

P.A.: Aceștia erau români. Ofițeri din părțile Bacăului sau din alte părți ale țării, erau cu toții români, nu era niciunul străin.

A.S.: Tocmai asta este mirarea: cum au acceptat, ce nivel al formației, al gândirii, al inteligenței aveau?

P.A.: Socot că s-au angajat la această muncă de dragul unui trai mai bun și mai comod.

A.S.: Deci din lene?

P.A.: Da. Pentru că în conștiința lor, din când în când, se simțea că sunt muștrați de faptele pe care le săvârșeau. Mai aveau o urmă de cuget.

A.S.: Poate nu i-ați întâlnit pe cei celebri în epocă.

P.A.: E adevărat că eu am prins închisoarea într-un moment în care se relaxase această disciplină a lor, moment în care relațiile cu Rusia parcă se stricaseră. Și datorită acestui fapt, am fost și eliberați toți deținuții din închisoare, fie că unii erau condamnați la 10 ani, 4 ani sau pe toată viața, tuturor le-a redat libertatea, adică într-un mod nejustificat din punct de vedere juridic.

A.S.: Părinte, ar fi interesant de aflat cum ați practicat misiunea dumneavoastră de preot. Unde ați putut s-o faceți și unde n-ați putut s-o faceți?

P.A.: În pușcărie pentru foarte mulți ofițeri, ingineri făceam lecții de Filosofie, de Teoria Cunoașterii, de Etică. Săvârșeam Liturghia procurând struguri și asigurându-ne că pâinea pe care ne-o dau ei era din grâu curat. Storceam strugurii și săvârșeam Sfânta Liturghie împreună cu preoții greco-catolici. Pentru că nu puteam săvârși Liturghia în fiecare zi, țineam Sfânta Împărtășanie într-un sac și mă împărtășeam, personal, în fiecare zi.

A.S.: Părinte, ați simțit că, uneori, cuvântul dumneavoastră poate liniști, poate ajuta un om să reziste mai ușor?

P.A.: Asta a fost. Intervenția, nu atât cu cuvântul, cât cu purtarea a preoților noștri, a fost spre edificarea și încurajarea celorlalți, ca să îndure cu răbdare suferințele și să nu fie prea încercați de deznădejde.

După eliberare, am fost numit ca preot la parohia din Pustiana, lângă Bacău, întrucât Securitatea se exprimase că „asta nu poate să stea între oameni, căci îi strică”¹¹. Un prieten de al meu, de la Frumoasa, mi-a spus: „Părinte, predică mai încet, că se-aude pân’ la mine aici, la 10 kilometri”.

Cei care ieșiserăm din pușcărie eram opriți de regim ca să predicăm și ne permiteau să facem numai Sfânta Liturghie în bisericile parohiale. De la Pustiana am fost mutat la Piatra Neamț, unde am stat numai câteva zile¹². Așa au fost împrejurările. Și, de la Piatra Neamț, am

¹¹ Între 8 august 1964 și 22 ianuarie 1965 a fost paroh la Pustiana, fără drept de funcționare, iar între 22 ianuarie 1965 și 2 decembrie 1967 a fost numit vicar parohial III la aceeași parohie. (*Franciscani în zeghe...*, p. 17).

¹² A fost vicar parohial între 2 decembrie 1964 și 15 ianuarie 1968. (*Ibidem*).

plecat la Mărgineni, lângă Bacău¹³. Aici m-a urmărit Securitatea. Trebuia să dau informații. Refuzam categoric. Mă întrebau că după conversația cu dâșii ce fac. Am spus: „Am să mă duc la colegii mei la parohie și le spun că am fost chemat de Securitate, că mi-ați cerut informații asupra celor întâmplate la C.A.P.”. Dar ei: „Nu ți-am cerut informații, numai relații”. Le-am răspuns: „Pentru mine, relații și informații e unul și același lucru”¹⁴.

Fiindcă s-au convins că nu le fac servicii, au cerut ca să fiu mutat de la Bacău și în continuare am funcționat ca preot în parohia Nisiporești. Aici am activat 12 ani de zile¹⁵.

În timpul revoluției din decembrie '89, m-am și gândit ca noi, franciscanii, să redeschidem Seminarul nostru, închis, suprimat, confiscat cu legea aceea a desființării școlilor catolice din 1948¹⁶. Așa că, până în '91

¹³ A fost vicar parohial între 15 ianuarie 1968 și 1 iulie 1970. (*Ibidem*).

¹⁴ Pentru detalii privind arestarea, procesul și urmărirea părintelui de către Securitate, a se vedea Dănuț Doboș, „Pr. Petru Albert – Un erou al rezistenței anticomuniste prin credință”, în: Dănuț Doboș, Petru Ciobanu, *Biserica și istoria. Rezistența prin credință*, vol. I, Iași, Editura Sapiientia, 2021, pp. 187-2013.

¹⁵ A fost paroh între 1 iulie 1970 și septembrie 1990.

¹⁶ Inițial, prin Decretul-Lege nr. 175 din 3 august 1948 privind reforma învățământului statul și-a impus monopolul asupra educației. Se desființau școlile confesionale, iar școlile cu învățământ teologic treceau exclusiv în administrarea Bisericii Ortodoxe, dar sub controlul autorităților statului. (Cristian Vasile, *Între Vatican și Kremlin. Biserica Greco-Catolică în timpul regimului comunist*, București, Editura Curtea Veche, 2003, p. 127). La 1 august 1949, prin H.C.M. nr. 810, era interzisă funcționarea ordinelor și congregațiilor romano-catolice, care desfășurau activitate în domeniul învățământului, îngrijirii bolnavilor și asistenței sociale, sub motivația că „sarcinile de învățământ, sănătate și asistență publică, conform legilor în vigoare, revin în întregime și exclusiv statului”. (Pentru amănunte, a se vedea Nicoleta Ionescu-Gură, *Stalinizarea României. Republica Populară*